

1921 წელმა, სხვა უბედურებებთან ერთად, რაც მან ქვეყანას მოუტანა, თბილისის ახალგაზრდა უნივერსიტეტსაც მიაყენა აუნაზღაურებელი ინტელექტუალური ზარალი. რუსეთის მიერ საქართველოს ხელმეორედ დაპყრობამ ქვეყანა თანდათან მოწყვიტა დასავლეთ ევროპას, ქართული უნივერსიტეტის იძულებით მოწყდა სწავლა-განათლებისა და სამეცნიერო ცენტრებს, რომელთა ყაიდაზე იგი დაეფუძნა დამოუკიდებლობის ხანმოკლე პერიოდში. ეს კატასტროფა რომ არა, ჩვენს უნივერსიტეტში ბევრი დარგი მეცნიერებისა სრულიად სხვაგვარ, ბუნებრივი განვითარების გზას დაადგებოდა. შეწყდა ორიგინალური ფილოსოფიური კვლევა-ძიება, რომელიც ევროპიდან დაბრუნებულ ქართველ ფილოსოფოსთა ხელში სამომავლოდ დიდ იმედებს იძლეოდა, "აზროვნება სხვა ვარსკვლავზე", როგორც შალვა ნუცუბიძის, მაშინ ჭაბუკი ფილოსოფოსის ნააზრევო შეაფასეს გერმანიაში.

ერთ-ერთი, შეიძლება ითქვას, დაზარალებული დარგი ასირიოლოგია (ლურსმული დამწერლობის ხალხთა კულტურის შემსწავლელი მეცნიერება) აღმოჩნდა. უნივერსიტეტის რბევის ხანაში დაიხურა ძველი აღმოსავლეთის კათედრა, რომელიც უნივერსიტეტის დაარსებისთანავე შეიქმნა ივანე ჯავახიშვილის თაოსნობით. პირდაპირ უნდა ითქვას, რომ ჩვენი უნივერსიტეტის დაუბრკოლებელი განვითარების შემთხვევაში საქართველო ასირიოლოგიის ერთ-ერთი ცენტრი იქნებოდა. საამისოდ ყველა პირობა იყო იმხანად ჩვენი – ქვეყნის მდებარეობა, ქართველი ხალხის წინაპართა კონტაქტები ლურსმული ცივილიზაციის ხალხებთან (შუმერი, ასირია, ურარტუ, ხეთები, ხურიტები...), ევროპელ სწავლულთა ინტერესი (რასაც აძლიერებდა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარება) ჩვენი ძველი მიწისა (კერძოდ, არქეოლოგიური თვალსაზრისით) და უნიკალური ენისადმი და სხვა. მარტო ის რად ღირს, რომ თავისუფალი უნივერსიტეტის პროფესორი მიხეილ წერეთელი, რომელიც ევროპის უნივერსიტეტებში იყო დაუფლებული ასირიოლოგიას, 1924 წელს კონსტანტინოპოლში აქვეყნებს გილგამეშის ეპოსის ქართულ თარგმანს, იმხანად კი ძირითადად ევროპულ ენებზე მისი თითო-ორიოთხეულობა თარგმანი არსებობდა. უნდა ვიფიქროთ, რომ ეს ნაშრომი შესრულდა ახლადფესადგმული კათედრის ეგიდის ქვეშ იმ იმედით, რომ ეს კათედრა ახლო მომავალში, საერთაშორისო სამეცნიერო წრეებში ჩართვით, ძალას მისცემდა და თავის არამცირედ წვლილს შეიტანდა ასირიოლოგიის განვითარებაში. მაგრამ ეს მუშაობა უნივერსიტეტში კარგა ხნით ჩაკედა სხვა ეროვნულ წამოწყებებთან ერთად.

ამგვარი არაპრაგმატული, მაგრამ კულტურულ-შემეცნებითი თვალსაზრისით მნიშვნელოვანი დარგის არსებობა მხოლოდ თავისუფალ ეროვნულ უნივერსიტეტში იყო შესაძლებელი, ისეთ უმაღლეს სასწავლებელში, რომელიც ამართლებს უნივერსიტეტის ფუნქციას, როგორც ფუნდამენტურ ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა კერისა. იმ ხანებში კი (დღემდე გვწვდება ამისი კუდი) უნივერსიტეტი დამორჩილებული იყო სახელმწიფოს საწარმოო-სამეურნეო გეგმებს და ვალდებულებებს. მაგრამ, მიუხედავად ასეთი არასახარბიელო პირობებისა, ინტერესი ძველი აღმოსავლეთის კულტურის, ენისა და ისტორიის მიმართ, გასაგები მიზეზების გამო, არ შენეებულა. თუმცა კი იგრძნობოდა და ასეა დღემდე, რომ ამ დარგის განვითარებისთვის ნიადაგი არ იყო მყარი. დღესდღეობით, მეცნიერული კვლევა-ძიება ამ დარგში მოწყვეტილია სასწავლო პროცესს და აკადემიის, შეიძლება ითქვას, "მონასტრულ" პირობებში გრძელდება. მართალია, ისტორიისა და აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტებში გარკვეული წარმატებებია მიღწეული, მაგრამ ეს ცენტრები არ არის საიმედოდ გარანტირებული სამეცნიერო კადრების მომამზადებელი მუდმივი წყაროთი.

50-იან წლებში იყო ცდა ძველი აღმოსავლეთის განყოფილების აღდგენისა აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტზე. ჯგუფმა, რომელშიც რვა სტუდენტი ირიცხებოდა (მათ შორის იყო გურამ რჩეულიშვილი), ორი წლის შემდეგ შეწყვიტა არსებობა, შეეწირა რა იმ ხანებში ჩვენთვის გაუგებარ რეორგანიზაციას საუნივერსიტეტო განათლების სისტემაში. თუმცა რა უნდა ყოფილიყო გაუგებარი: ქვეყანას, რომელიც ჩაბმული იყო სახალხო მეურნეობის გეგმათა შესრულება-გადაჭარბების ფერხულში, არ ეცალა იმ ცივილიზაციისთვის, რომლის წიაღშიც ეძებნ სწავლულნი ჩვენი ადრეული კულტურის გენეზისს. უნივერსიტეტმა ვერ შეძლო დაეცვა და შეენახა დარგი, რომელიც სწორედ მის კედლებს შორის უნდა განვითარებულიყო; ვერ შეძლო, რადგან იგი ვერ განაგებდა საკუთარ თავს, თუმცა სწორედ იმხანად უნივერსიტეტში ჯერ კიდევ მოღვაწეობდა მის დამაარსებელთა თაობა და ცოცხლად ატარებდა იმ პრინციპებს, რასაც უნივერსიტეტი დაეფუძნა.

იმ პირობებში ძველი აღმოსავლეთის (ასირიოლოგიური) განყოფილებისთვის არავინ გამოიღებდა თავს. დღეს ჩვენი ვალია გამვიდოთ თავი, რათა მესამე ცდა ამ დარგის დაფუძნებისა უნივერსიტეტში წარმატებით დაგვირგვინდეს. დროა, აღდგეს სამართლიანობა და იმ კათედრამ, რომლის დასაბამში ივანე ჯავახიშვილისა და მიხეილ წერეთლის დიდებული სახელები ეხმაურებიან ერთმანეთს, დაიკავოს თავისი კუთვნილი და ღირსეული ადგილი სასწავლო-სამეცნიერო დაწესებულებათა შორის. თავისუფალი უნივერსიტეტის საზღვრებში მიღებული დეკლარაციით არის დადასტურებული (და რაც ასახვას ჰპოვებს უნივერსიტეტის მომავალ კონსტიტუციაში), შეუძლია ეს გადაწყვიტოს თავისი საკუთარი უფლებამოსილებით, სამეცნიერო-კულტურული ინტერესებიდან გამომდინარე.

ძველი ახლო აღმოსავლეთის (ასირიოლოგიის) განყოფილება თუ კათედრა მე მესახება ისეთ მთლიან სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრად, სადაც კვლავ ერთიანობაში მოექცევა ერთმანეთისაგან საბედისწეროდ გათიშული დისციპლინები, რომელთა განწვალება-დაქუცმაცება სხვადასხვა განყოფილებებზე და მითუმეტეს, ფაკულტეტებზე, გაუმართლებელია საზოგადოდ და საზიანოა, კერძოდ, ისეთი სამყაროსთვის, როგორიც არის ლურსმული ცივილიზაცია. ასეთ ერთიან სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრში თანაბარი სიღრმითა და მოცულობით უნდა ისწავლებოდეს ენა და ამ ენაზე შექმნილი მრავალფეროვანი ლიტერატურა, ისტორიასთან, რელიგიასთან, ხელოვნებასთან ერთად. ის, რაც მთლიანია სინამდვილეში, არც მეცნიერებაში უნდა დაქუცმაცდეს. ასირიოლოგია იმთავითვე ჩამოყალიბდა როგორც ერთიანი ჰუმანიტარული დისციპლინა, რომლის ნებისმიერი პრობლემა სწავლულისგან მრავალმხრივ ცოდნას მოითხოვს.

სხვაგან სად უნდა ვიგულოთ ასირიოლოგიური განყოფილება, თუ არა აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტზე, რომელიც სწორედ ამგვარი მთლიანობის ტრადიციაზე შეიქმნა თავის დროზე. მისი მესვეურნი ფართე განათლებისა და მრავალმხრივი ორიენტაციის ჰუმანიტარები იყვნენ.

არა მგონია, თბილისის უნივერსიტეტში, რომელიც ივანე ჯავახიშვილის სახელს ატარებს, ესაჭიროებოდეს აპოლოგია ძველი აღმოსავლეთის კულტურის სწავლების ახალ, მყარ ნიადაგზე დაყენების აუცილებლობას. დროა, ჩვენს სწავლულებს, რომლებიც წარმატებით იკვლევენ ახლო აღმოსავლეთის ძველ ენებს (შუმერულს, აქადურს, ხეთურს, ხურიტულს, ურარტულს, ეგვიპტურს) და მათზე მოლაპარაკე ხალხების ისტორიასა და კულტურას, მიეცეთ საშუალება შეუთავსონ თავიანთი მეუდრო მუშაობა უნივერსიტეტის აუდიტორიებს, სადაც მათ არამცირედი მსმენელი ეყოლებათ.